

Съзнати
3 хвърчи

М. ОКОНЕШНИКОВ:
Чурапчытаагы сель-
ский быйбар конне-
сиятын председатели

★ **Партийнай олох: коммунист активна** ★

Сорудахтаһыы эрэ жүүһүнэн буолбакка

ССКП КК партия XXVII съезигэр өгөрбүт Политическай дакылаахтар хас биридин коммунист сыйыаннаах маны тиллар баалар: «Видити, коммунистары, барытыгар—үлэ, туттан-халтан сыйдыгыга—холобур курдук нөрөллөр. Видити үлэни кийи: «Ды бу диннээх коммунист», —дириг курдук олох-руохтун, үлэниэхтин наада».

Оройуонга дьон-сэргэ ыстыабылдан ылбыт, ыналарга сабыдыалы өгөрбүт кыахтаах коммунистар арыаа суохтар. Холбоххун, бэйлэриг урдук аагыгары суолта-тын өйдөөбөтөр, коммунист аатын гүбүнэххэ сунууттар да суох буолбатахтар.

Диннээх коммунист... Дьон санаата партия туһунан хайдыспыт, олоху бүтүннүүтүн уларыта тутар ураты уустук камта партия авторитета, иһин мууһа-мүдүгэ хас биридин коммунист хаачыстыбата, олоххо активнайдык ороһуутуттан тутулуштаах. Бымаккаан уруучалар холбостохторун, удуу байдал буола кубулуйалларын курдук, хас биридин иһин сыйыа холбостобуна, бири сыйыага түмүлүнүбүтүн, буюм-нары тобо солосон барар нөмүрү күүһэ үөсүүр.

Видити олохтутулар маһайдар, ыарахаттар эми-

йаа суохтар. Олору төрдүтөн ылбаан, кээр сыйыа, сана кырдык турурурут, уйгу-быйыа дэлэбит олохун тутар туһугар уларыта тутууу саадабыт партия тула түмсүүххэ наада. Онуоха хас биридин коммунист туох ирдэниэри? Мин бу кылгас сурунулар ому барытын толору хабыт, диригник эгэсэ ээр кыа-рым суох. Ону атыттар сятэрнэхтэрэ дин сыйы-бын.

Райпотребсоюзтаагы партийнай тэрилтэ учуутар туар 11 коммунисттан 8-на общественнай на-грукалаах. Бырабы-дыанна председатели П. Г. Кириллин, хас да сый партийнай тэрилтэти салайбыт Н. Е. Анемодис-това — пропагандистар. Чуолан, политтөрөк: за-нятвеларыгар сыйдан үлэнигэр партия кытар политикатын туһунан ир-хоро көмөстөллөр, бэйлэ-рин коллективтарын оло-дор сыйыаннаах боппу-руостарга санааларын аталлар.

Петр Гаврильевич бу иһинэ райсовет испол-комун председателин сол-буйааччынан, райпан председателин үлэтин олорон, кадры бөдөрөгү-түн, райпотребсоюзка үлэти барыта. Ити кам-га райпотребсоюзка кубу-лулуула, сана, биридин бэйлэлэрэ тусла салайыар

6 селдьо үөсүтүлүбүт, хаһайынаанын сана-ныматыгар киирин са-баламыта. Ити бырыта үчүгэй бэлэмнээх сала-йааччыны эрийэр. Ас-уол маһаһынарга дэлэбит —дойду үрдүнэн ыраа-быт боппуруос. Ону оро-йуонга быһаарымыга сана председатели билэн-нөрөн, тахсылаахтык үлэтир. Пропагандист буолан ту-ран, үлэнигэр ула-рыта тутуу идеяларын күүсэ пропагандалыр. Петр Гаврильевич үрдүн экономическай биллээ-бэ, партия, Советский правительство сана доку-муоннарын ырыган, ди-ригини өйдүүрө киннээх улаханым көмөстөллөр. Ханнык бабарар таһым-наах мууһахтарга, мөк-күһүлүргэ председатели бэйэтин санаатын көмүс-күүр, дьонго тиэрдэр дойдурдаах.

Коллектив ааспыт сый сорудаһын 4 бырыһыан куоһарылаах ахсынын 20 күнүгэр толорбута. Выйыгы сыйы улахан ула-рыһылаах саалаата —Чурапчытаагы селдьо райпотребсоюзка холбо-то.

Норуот муударана «тыл ыгырар, холобур сирдир» дьон маһаа эл-лэт. Бэйэтин дьоннотун үчүгэйди билэр сел-йаачы үлэнигэр да онуука көбүлүүр.

Атын сэтте коммунист эмиз эппиэттэх үчүгэ-

таһтарга сыйыарылы-быттар. Г. Ф. Егорова, Е. Д. Лазарева, партийнай тэрилтэни салайааччы-Манна баар общественнай тэрилтэлэр үлэлэр, сый-ылаах буолуута комму-нисттаран быһаачы туту-луштаах. Ол курдук ком-мунист Ф. Н. Петрова не-ком председатели, үлэ-нигэр ортолоругар кун-нэтэ сыйдыар, кинилэр тыһаараларын чопчу би-лэр иһин. М. Г. Климова —сельсовет депутата, эр-лин хаһыматын редактора. Вилигин сорохтор комму-нист пенсияга таһыста-да, активнай олохтон та-йар дьон өйдөбүлээхтэр. Оттон манна кырдыах коммунистар В. И. Рома-нов, А. Х. Варламова, Н. И. Космофонтон, А. В. Тимофеев мууһах ба-быһаарыны бэлэмнээ-иэ кытталлар, эрийи үлэ-тин курдук ымыктаах-чымыктаах үлэбэ эдэр-дэргэ наставниктыыллар. В. И. Романов Улахан Иүөллээги быһаардыр участанна бымабар комис-сиятын председателин аманна.

Онон райпотребсоюз партийнай тэрилтэ, тоһо да абыгах чыгыһаах буоллар, олох, дьон-норуот ортотугар сыйдыар, кинилэри көбүлүүр, үчү-гэйиин сабыдыалыар дойдурдаах. Онуоха ком-мунистар сорудаххын эрэ жүүһүнэн буолбукка, ис сүрэхтэригэр, дууһа-ларыттан «ылдыан» ту-ран, уопсай дьылаа үчү-гэй буоларын туһугар үлэ-лэһиннэрэ сүрүн тирэ-бин буоллар.

**М. МАКАРОВА,
ССКП райкомун
инструктора.**

Эрийик Эристийн аатын сар-савхоз Чакирдааһы отде-ленигэр эдэр комму-нист Николай Ильич Неус-трове салайааччылаах түөрт чымыһынэ тутуу биригэ-дэтэ быйыл 36-а учаастагар үс, Чакирга түөрт кварти-ралаах рабочайдар оло-дор дьонун үчүгэй хаачыс-ты-балаахтык тутан үлэ-бэ кинилэр. Чакирдааһы Культура дьонто олус эргэ, билигин нөрдөбүлгэ толо-ру эппиэттэбэт турунтаах. Онон быйылгытан сана-а Культура дьонин тутарга кэскиллээх былааны ылы-

нылар. Тутуучулар төрдүө буолан ыраах Түүйү үрээ-р тутуу маһын собогуопкалы-табыстылар.

Сиймонка: тутуу биригэ-дирэ ССКП чиликэ Н. И. Неустрове.

Т. Кардашевская фотота.

Бийнээх эппиэттииллэр

Хаһымат ааспыт сый ахсынын 21 күнүнэ-би нүөмэригэр К. Де-мьянов «Автостанция-ланан абыраммат» быта дьон төбөдөх критическай суруга ба-чаатэммитэ. Онуоха райсовет исполкомун председателин солбу-ваачы, райпан пред-седатели таб. С. Д. Ногожидын мантык эл-лэһи кылларда:

«Арымлаах бөһүө-лэин олохтоого К. Демьянов саалай сөп-төөх боппуруоһу ту-руорсар. Ааспыт сый-га автостанция олус куһаҕанын үлэһи ба-та кырдынтаах. Оро-йуон нэһиликтэрин олохтоохторун тран-спорт оһөгүтүн хаа-чыһы туруга бмстар куһаҕан. Онуоха сүрүн биричииһин автобус-ка үлэһиэххэ айылаах кадр тинибэтэ буолла. Пассажиры кытта үлэбэ кинилэр доруо-булаларын, олохторун туһугар толору эппиэт-тир, дьиссиплиниэ-лээх, урдук кылаас-таах шофердар наада-лар. Ити көрдөбүл-лэргэ толору эппиэттир кадрлары булар уус-тук.

Билигин өрүүнэн Аллараа Бэстээх — Якутскай суола аһы-лыһа. Онон куоратта-иҥи автобус өрөбүлэ суох Чакирга уонна Арымлааха күн ах-сын сыйдыахтара. От-тон олохтоох автобус-тар оройуон нэһилик-тэрин хааччылаахтара. Онуоха маршрут-тары уонна расписани-ларын оһөгөрдүгэр, автобустар шофердара пассажиры эгиктэ суох хааччыһыларын, кинилэргэ культурнай-дык сыйыаннаһыла-рын маһын контуруо-ла тутарыгар автостан-ция административ-тар сорудахтаһа.

**Я. ПАВЛОВ,
Саха АССР оскуо-ла-тын үтүөлээх учуутала.**

★ **Оскуола реформатын—олоххо!** ★

ААБЫ ТҮРГЭНЭ—ҮӨРЭТИИ ТӨРҮТЭ

«Народное образова-ние» сурунаал 1989 с. 8-с №-гэр таб. Зайцев ыста-тыната тахсыбыта. Онон өдө үөрэти билбэт буолуутун сүрүн биричии-тинэн кини бытаанын аа-раа буолар дьон этилэр. Манн уһун көннөөх экс-перимент, чинчийи түмү-гүнэн данаастаабыт. Бу данаастабылга мин 20-тан тахса сый кэтээн көрүүм, чинчийи түмүгэ эмиз сөп түбөһүр. Онон өдө үө-рөдөр мөлөх, иһин бы-һыматынан мөкү хаачыс-тыбалаах, бөдөдөгэ суох буолан тахсарыгар кини алын кылааска үчү-гэйдик аагар. суруйар буолбата сабыдыалыар өбүт. Бу ыстатынаа ону туоратарга бири тө-һүүнэн букварь буоларын туһунан кэпсэһим.

Мин 1970 сылтан райо-но общественнай инспек-торынан үлэлиһим. Ол устатын тухары ымып-т үлэм иһин хайысханан барда. Бастакытын, маннайгы кылаастан са-лааан оһөгөр сахалык түргэниин аагар уонна та-ба суруйар буолууларын ситиһим. Иһиннээн, 6 саастаахтары оскуола-га төһөрүгэ бэлэниһиин тупсарым. Оройуон ос-куолаларыгар 1970—1986 сс. 21-гэ тийэ кылаах ха-баан, сый ахсын I—VI кылааска дьэри оһөгөр суругу аабыһалар түр-гүнн бэрэбэркэлээн көр-дүм. Ол чинчийилэрим көрдөрөллөрүнэн, V, VI кылаастарга мунуутта-36, 40 эрэ тылы аагар оһөгөр баалар. Итинник оһөгөр, үгэс курдук, мөл-төхтүк үөрэнэллэр.

Өдө маннайгы кы-лааска түргэниин аагар (мунуутта-70—120 ты-лы) буолларына эрэ иһи-не, үһүс, төрдүс кылаас-

тарга аагара түргэни-сөл. Оттон маннайгы кы-лааска 10—15 тылы аа-раран өһүбэтэх өдө ити кылаастарга иһиллэн бэр-бэт.

Дьинэр, иккис кылаас бастагы чинчийиттан өдө аагарын санарар тыла сиппэт (150—200 тыл), хардыһан нөрөн эрэ аа-гар тына өһөгүрөхтөөх-түт. Кини төрдүс кылаа-һы бүтэрэригэр мунуут-та 400—500 тылы аагар буолуон наада. Оттон ах-сыс кылааһы бүтэрэригэр дьинэ 700—800, онтон да ордук тылы аагар буолу-охтаах. Оччоҕо эрэ кини наука төрүттэрин дэби-гис баһыһымыгар кыах үөсүкү, урдук кылаас учууталлара эрайдымак-ка эрэ үөрэтэр, билинин бөһөр кыахтаныахтара. Дьэ ол иһин алта саас-таах оһөгөрү оскуола-га ыларбытыгар ыксаама-хпытын наада. Детсадтан эт-хаан, өй-санаа өрүтүн сөптөөх сайдыһаах, до-руобуларын туруга то-лору эппиэттир оһөгөр комиссиянан талыллан ылыллыахтаахтар. Ити көрдөбүлү тутуспакка, өдө 6 сааһын туолла дьин-дүн үлэбэй маннайгы кы-лааска ылаахпытана, ах-бэх өһөгү буорту гыныах-пыт, доруобууларын сү-тэрнэхпит.

М. Е. Охлопкова бун-нара бастаан эксперимен-тальнай учейин быһы-тынан 1967 сыллаахха тахсыбыта. Бу буннары адыс сана, дордоонунан үөрэти ымыатынан 1961 сыллаахха Д. В. Эльмо-нин таһаартарыт нууч-чалык букварынан сир-дэтэн уонна кини тус бө-йөтин консультациятын он-һөгүлүбүт. Мин Ох-лопкова буннара тахсыан

иһинэ, 1961 сыллаахха, тахсыбыт Эльмонин экс-периментальнай букварынан сирдэтэн бэйэм бук-вары оһөгөн үлэ-ли сыйдыбытым. Про-фессор Эльмонин суруна-бичиккэ үөрэтин ис төрү-түн төрдүтүн уларытан тылы дордоонунан ана-лизтаан үөрэтин олох-тообут иһиллэн буолар. Ол ымыа ис хоһооно хайдаһый?

Аан бастаан (балачка уһун көм устатыгар) оһөг-лөргө тыл дордоонунан анализтыр дьобурдарын сайынарын кытыллар. Онуоха буннары тутту-бакка, тыл хартыһынатын уонна иһин аныгар ол тыл графическай схема-тын көрдөрөн туран, ты-лы толору этилэр. Ол тылтан наадалаах дордо-онну дорбөтөн этилэр уон-на өдө этилэлэр. Ону сөп-төөх фиһаһы уурон ба-лэтинин, Онуоха сүрүн бөлөһөгө уһун уонна кылгас аһаас дордоон-норго, кинилэр бүтэй дор-дооннору кытта сөптөөх-түк турууларыгар, кини-лэр уларыһыларыгар уу-руллар. Буннары үөрэти-хойт, оһөгөр тыл дор-дооннорун үчүгэйдик арааран билэр буолбут-тарын кэһи, кыллэриллэр. Ол эмиз фиһаһалар көмө-дөрүнөн кытыллар.

Дордоонунан үөрэти-ныммата оһөгөр фонети-ческай слухтарын, кини-лэр тыл дордооннорун үчүгэйдик истэн араарар, билэр буолууларын са-һаһынарар. Онон сэттэ-рэн оһөгөр ол дордоон-нор букваларын сыысха-ла суох билэр буолал-лар. Ол иһин ити ымыа-да олоһуран онһөгүлүбүт М. Е. Охлопкова бунна-рынан үөрэтэр буолбут-

тан ыла оһөгөр аагар, суруйар дьобурдара ту-буста, оскуолаларга үө-рэнэччилэр биллэрэ ис-тэбэтэ. Ону мин оройуон оскуолаларын бастагы кылаастарыгар уһун көм-кэ ымыпты бөрөбэркэм түмүктэрэ туһолуулар.

Мин табатык, түргэ-ник аадыһа бөрөбэркэ-лэһини түмүктэрэ ман-ныктар: 1969 сыллаагы Аллараадыскай буквары-нан Алесеевскай оро-йуонга уонна эмиз ити сый Охлопкова буквары-нан Чурапчыга үөрэтин түмүктэрин 1986 сылга Чурапчыга Охлопкова бу-варынан үөрэтин түмү-гүн ылты тэһинэн көр-дөрөбүн. 1986 сылга му-нуутта-20 тылтан адыһа-ды аагар өдө ахсаана 19 бырыһыанга тэһиһэр. Ити көрдөрүү 1969 сы-лаахха 43 бырыһыанга тэһиһсиптэ, атыннын эт-тэххэ, мөлөхтүн аагар өдө ахсаана 2,3 төгүл адыһабыт. Ол онуугар мунуутта-20 тылтан эл-бэди аагар өдө ахсаана 91 бырыһыанга тэһиһ-сипт. Оттон 1969 сыллаах-ха 57 эрэ бырыһыан этэ. Түргэник аагар өдө ах-саала 24 бырыһыаннан элбэбит. Итин таһынан тылы дордооннорунан ана-лизтаһын, сунуохтаһын лапта туһубуттар.

Суруйар дьобуру бө-рөбэркэлэһини түмүктэ-рэ сана методическай системанан оһөгөр фонетическай истэр дьобу-дарын сайынарын тыла-га дордооннор уонна сү-рүөхтэр араастарын үчү-гэйдик биллэти тирээ-рэр. Ол иһин кинилэр ис-тэн дьистаны суруйуула-рын тупсарар. Кинилэр өй-дөрүтүн тылы суруйуула-ра эмиз тупсар. Ону ба-

Адылхан ороскуотунан жабжи оңордоғуна, аренда-тор кыайыта даялара. Оттон дыйлаға эмиз атын буолан

Никитинэн, арендада
рабочайдар үлэ-лэммэтэх
тамыгын ыдаллар дүн

Дынга, заметка хайтамка эрдэ, ол эбэтэр сыйл
бүтэһинитээх ахсаана оҕоһулла илигинэ суруллубут.
Кырдьык, бастакы барыллаан аарыыларга сорох
өйдөспөт өрүттэр бааллара. Холобур, дуоҕаба
бурдук валовой мыйааһына бункерынан этэ. Ону ил-
лэн ыраас бурдуугунан дахсарга этэ сылдыбыһыт.
Ити дуоҕабаб барыллыынан бункерынан аарыыһына.
Быһата, звенога туох тикснэхтээрдэ барыта барыл-
лар буолла. Ол иһитэр аһара толоруу бырыһыаны-
гар тиксэр хамнастара, аһара толоруу бырыһыаны-
гар тиксэр валовой дохуоттара. Нийэтин дуоҕаба-
ры өлгөстөрү сорох өрүттэри уларытар сөн эбит.

Г. НИКОЛАЕВ,
рабочий

Дийнэг, замтгай хаймсанга эрдэ, ол эбэтэр сүл бүтэйнхнээх ахсаана оюнуула илигнээ суруулбуу. Кырдын, бастаагы барыллаан аадымларга сорох өйдөспот өрүттэр бааллара, Холобуу, дуогабарга бурдук заловой мыйааһына бункерынан этэ. Ону илн ыраас бурдугууан аахсарга этэ сылдыбыһыһыт. Ити дуогабар быһыһытынан бунсерынан аадыһына. Быһата, зөөкөү түүх тикснэхтээгэ барыта бэрл-дэр буолла. Ол иһигэр аһара толоруу бырыһманы-гар тиксэр хамнастара, аһара толоруу бырыһманы-гар тиксэр заловой дохуоттара, Нийэһити дуогаба-ры өлөстөргө сорох өрүттэри уларытар сен эбит.

Ол да буюлзар тугал
хөдүнаны баттаата, омон
уутул мытмарын диеп
этээччилэр, туруорса-
чыллар баар буюла сырты-
тылар. Буюлаары буюлтан
сорох салайааччылар өр-
түлөрттөн. Итининк ой-
санаа оройуонтез ууга
баттаммыт хөдүнаны ары-
балды буюлхотуох.

Түмүктээн эгтэххэ, уу
бошпууоһа бастакы уоча-
раттаах бошпууоһо буола-
рын бары бүтүүн ойдуу-
бун, Олохтоох уулары
сөптөөхтүк туһайны туһу-
нан кэлсэтиэрин уонна
хамсаатыллаах үлэни та-
рийнээрин.

П. АРЖАКОВ

Сотурутаарыта сельсо
вет исполкомун учурат
таах муньябар бу болу
руска ветврач Михаил
Михайлович Ершов ин
формациата истилинэ.

ны көрүүгүзүз түрүүчүлүбүз. Ахсынчыга номуна 10-ча ныйрай төрөбүт. Тохсунчука 20-ч ныйрай ылаалара күүгүлөр.

Быйыл ныйрайды тыйрыды төрөтүү болупуруна куусуз туруоруллар. Манымка сархас кылаабыннай эостехинга Николай Афанасьевич Федотов сеп.

Сага төрүүдү энчирлэксэ дитинга бастатат түрөн үлэнт сатлабыла. Бдинте-көрүүтэ маала. Ды ол иннитэн ныйрайн төрөтүүтэ дьуһуурустуба төрөллээн, сага төрүүдү көрүүтэ саамай эрөллэх дьонор аттарылган түрүорулуохтарын маала.

А. МАКАРОВ.
(Хабмат ошт көрд).

A. MAKAROV.
(Хирург офиц. кораб.)

A black and white portrait of a man, likely a historical figure, wearing a dark fur hat and a heavy coat. He is looking directly at the camera with a serious expression. The background is slightly out of focus, showing some architectural elements.

Снимок: С. Н. Ива-
нов,
Т. Карпашевская фотота.

Т. Кардашевской фотота.

